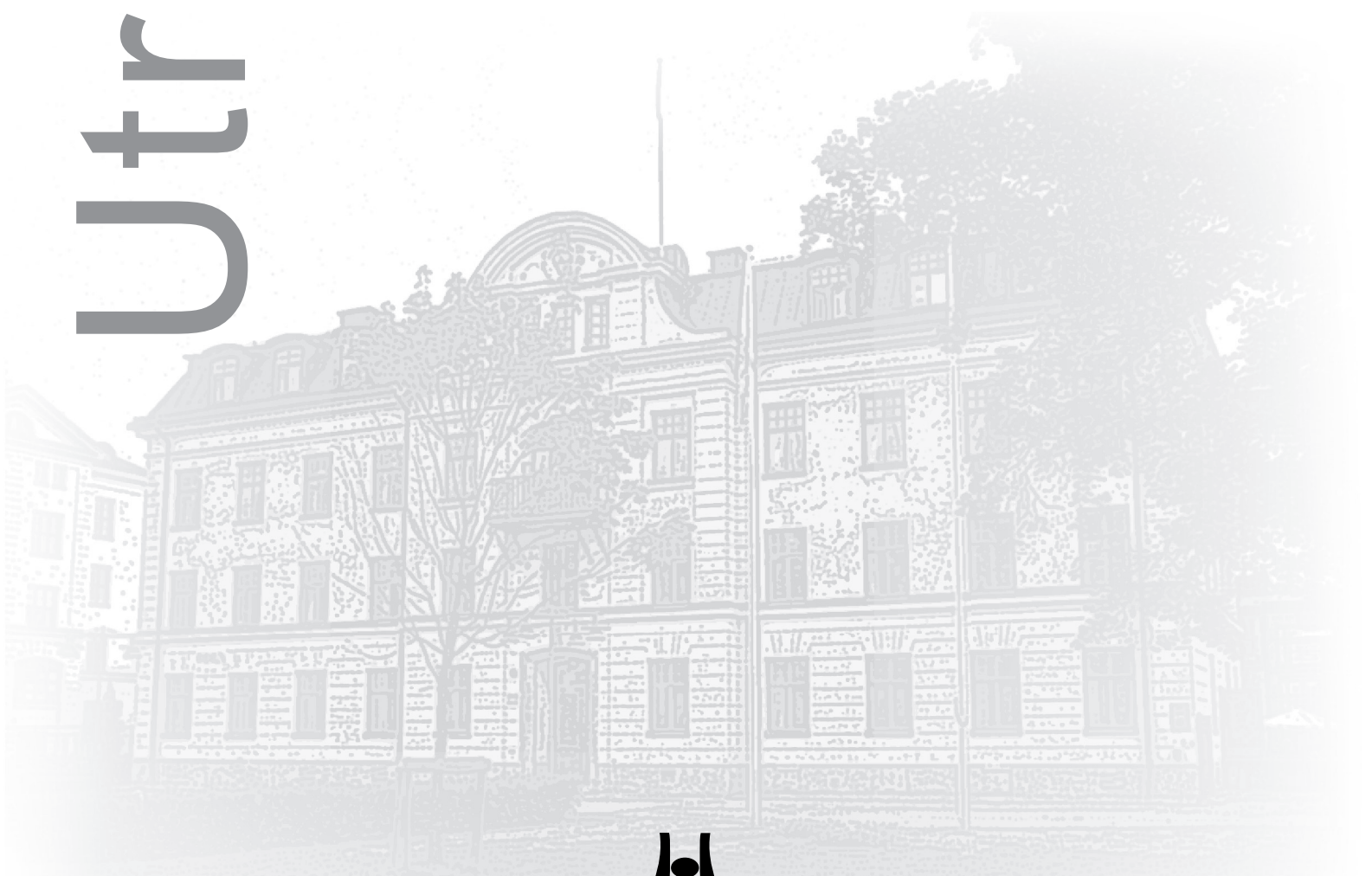

Utredning

Lärarutbildningsnämndens ansvarsbefogenheter

Beslutat av rektor
2006-xx-xx
Dnr 111-92/96
Beteckning RÅ:53

HÖGSKOLAN
I GÄVLE

Innehållsförteckning

INLEDNING	1
UTGÅNGSPUNKTER	1
UPPDRAG	3
LÄRARUTBILDNINGENS AKTÖRER.....	3
LUNS FORMELLA BEFOGENHETER.....	4
NÅGRA AV INTENTIONERNA I HÖGSKOLELAG, UNDERLIGGANDE PROPOSITION M M	4
LUNNS BEFOGENHETER ENLIGT ORGANISATIONSPLANEN	5
LUNS ANSVAR OCH BEFOGENHETER I PRAKTIKEN	7
FASTSTÄLLANDE AV KURSPLANER.....	7
SAMRÅD MED ANSTÄLLNINGSNÄMNDER.....	8
ÖVRIGA SAMRÅD	8
STUDIEVÄGLEDNINGENS OMFATTNING OCH PLACERING	9
LÄRARNAS KOMPETENS OCH KOMPETENSUTVECKLING	9
SAMVERKAN MELLAN HÖGSKOLAN OCH REGIONENS KOMMUNER (PUX).....	10
SAM SPELET MELLAN LÄRARUTBILDNINGENS AKTÖRER.....	10
ÖVERVÄGANDEN OCH FÖRSLAG.....	11
SAMLAT ANSVAR	12
ORGANISATIONSPLANEN	12
KURSPLANER	13
SAMRÅD MED ANSTÄLLNINGSNÄMNDERNA	13
STUDIEVÄGLEDNING	14
KOMPETENSUTVECKLING.....	15
SAMVERKAN INOM PUX	16
REFERENSER.....	17

Lärarytbylbningsnämndens ansvarsbefogenheter

Inledning

Utgångspunkter

I regeringens proposition *En förnyad lärarytbylbningsnämnd* [1]¹, redovisas bl a förslag till den nya lärarytbylbningsnämndens inriktning och struktur. För att säkra en väl sammanhållen lärarytbylbningsnämnd föreslår regeringen att alla universitet och högskolor där lärarytbylbningsnämnden får avläggas skall ha ett särskilt organ, som har det samlade ansvaret för grundutbylbningsnämnd, forskning och, i förekommande fall, forskarytbylbningsnämnd i nära anslutning till lärarytbylbningsnämnden.

I förarbetena till denna proposition [2]², konstateras bl a att lärarytbylbningsnämnden bör vara väl sammanhållen, ha hög kvalitet och vara likvärdig vid alla högskolor med lärarytbylbningsnämnd samt att det är utomordentligt betydelsefullt att dessa högskolor har sådana beslutsstrukturer att det finns ett sammanhållet ansvar för lärarytbylbningsnämnden. En fakultetsnämnd eller särskilt organ bör inrättas med samlat ansvar för både forskning, forskarytbylbningsnämnd och grundutbylbningsnämnd av lärare, med företrädare för lärare i högskolan, studenter, kommuner, arbetslivet och lärarytbylbningsnämnd organisationer.

Kravet på ett särskilt organ lagfästas i Högskolelagen [3]³, 2 kap., 5 a § och 6 § genom

Universitet och högskolor där lärarytbylbningsnämnden får avläggas skall dock alltid ha ett särskilt organ med ansvar för grundläggande lärarytbylbningsnämnd och för forskning som knyter an till sådan utbildning...

Av ledamöterna i de särskilda organ som avses i 5a§ skall flertalet vara lärare vid högskolan. Studenterna har rätt att vara representerade i sådana organ.

I Högskoleförordningen [4]⁴, 3 kap., 7 § regleras hur det särskilda organet skall vara sammansatt, vilken kompetens dess ledamöter skall besitta samt hur de skall utses. Där föreskrivs även att det skall utses minst två ledamöter, utöver lärar- och studentrepresentanter, som inte får vara anställda vid den högskola som organet tillhör (externa ledamöter).

Tydligare än så beskrivs inte det särskilda organet och det är upp till varje lärosäte att tolka innebörden av det samlade ansvaret och hur detta skall återspeglas i implementeringen av den nya lärarytbylbningsnämnden och det särskilda organet.

Högskolans styrelse beslutade 2001-04-06 att fr o m 2001-07-09 inrätta ett särskilt organ, en lärarytbylbningsnämnd. I beslutet [5]⁵ redovisas följande konkreta uppgifter, ansvar och beslutsbefogenheter för lärarytbylbningsnämnden och anknyttande forskning:

Nämndens ansvarsområde omfattar sådan forskning i anslutning till lärarytbylbningsnämnden samt förutsättningarna för denna och för forskarytbylbningsnämnden i följande avseenden:

- verka för de mål för forskning och forskarytbylbningsnämnden som högskolestyrelsen antar
- besluta om fördelning av forskningsmedel enligt högskolestyrelsens riktlinjer
- bereda förslag till fördelning av medel för forskarytbylbningsnämnden och forskning inför högskolestyrelsens ställningstagande
- verka för utveckling av högskolans forskning och högskolan som forskningsmiljö samt främja den vetenskapliga diskussionen

¹ En förnyad lärarytbylbningsnämnd, 2000-05-25, regeringens proposition 1999/2000:135

² Att lära och leda - en lärarytbylbningsnämnd för samverkan och utveckling, Lärarytbylbningskommitténs slutbetänkande, 1999, SOU 1999:63

³ Högskolelagen, UBF 3, 2005/06

⁴ Högskoleförordningen, UBF 3, 2005/06

⁵ Inrättande av ett nytt särskilt organ för lärarytbylbningsnämnden och anknyttande forskning, benämnt Lärarytbylbningsnämnden (LuN), fastställd av Högskolestyrelsen 2001-04-06

- verka för internationalisering av högskolans forskning, främja god forskningskvalitet samt ansvara för utvärdering av forskningsverksamheten inom högskolan
- ansvara för och besluta om publicering i högskolans dokumentationsserier för forskningsrapporter
- på högskoleledningens uppdrag yttra sig över institutionsövergripande forskningsärenden
- samråda med anställningsnämnderna vid anställningar av stor betydelse för lärarutbildningen
- utveckla strategier för att stärka och utveckla forskning i anslutning till lärarutbildningen, stimulera forskningssamverkan om forskarutbildning med universitet och andra högskolor
- utveckla FoU-samverkan med regionens skolväsende

För lärarutbildningen gäller specifikt att nämnden skall

- ansvara för högskolans lärarutbildning i följanden avseenden:
 - att vidareutveckla lärarutbildningen
 - besluta om inriktningar, specialiseringar samt innehåll i det allmänna utbildningsområdet samt tillse att dessa är vetenskapligt accepterade vad avser innehåll och nivå
 - följa upp och utvärdera lärarutbildningen
- inom ramen för antagningsordning och övriga riktlinjer från högskolestyrelsen ansvara för högskolans antagning av lärarstudenter i följanden avseenden:
 - i samråd med berörda besluta i övergripande behörighetsfrågor till lärarutbildningen inklusive riktlinjer för dispenser och motsvarandebedömningar
 - på uppdrag av högskolans ledning yttra sig i frågor rörande antagning, behörighet och urval
- att vid behov samråda med GruN (dåvarande grundutbildningsnämnden) om klassificering av kurser enligt regleringsbrevets ersättningsanvisningar
- efter samråd med berörda institutioner besluta om policier för examination och kursutvärderingar inom lärarutbildningen
- i samråd med lärarutbildningens programråd och motsvarande råd för den förnyade lärarutbildningen
 - svara för samordning vad gäller innehållet i kurser, program, inriktningar, specialiseringar och det allmänna utbildningsområdet
 - initiera, bereda och föreslå institutionsgemensamma kurser och svara för att samverkan etableras mellan lärare från de olika institutionerna
- i samråd med GruN initiera, bereda och föreslå institutionsgemensamma kurser och svara för att samverkan etableras mellan lärare från de olika institutionerna

Efter Högskolestyrelsens beslut har lärarutbildningsnämndens sammansättning och uppgifter förts in i Högskolans organisationsplan [6]⁶.

Under år 2002 utredde Högskoleverket (HSV) bl a hur reglerna avseende särskilda organ för lärarutbildning tolkades och tillämpades vid universitet och högskolor [7]⁷. Sex lärosäten, däribland Högskolan i Gävle, bedömdes uppfylla de krav högskoleförfattningarna sätter upp för de särskilda organen för lärarutbildning.

Vid HSVs utvärdering och kvalitetsgranskning under år 2004 av den nya lärarutbildningen [8]⁸, lämnades bl a synpunkter på Högskolans sätt att samla ansvaret för lärarutbildningen:

I denna organisation (lärarutbildningsorganisationen) samverkar tre relativt självstyrande enheter; lärarutbildningsnämnden med besluts- och policyansvar, lärarutbildningskansliet med operativt samordningsansvar och institutionerna med genomförandansvar. Under platsbesöket beskrev ledningen organisationen som slagkraftig i relation till andra nämnder och högskolans ledning. Bedömargruppen ifrågasätter om lärarutbildningsnämnden har sådana befogenheter att man kan utöva det ansvar som enligt högskoleförordningen vilar på det särskilda organet (sid 146).

Under platsbesöket framkom att gemensamma samtals- eller planeringsarenor saknas, att institutionerna har olika traditioner och delvis strävar åt olika håll och att detta skapar spänningar. Studenterna känner sig ibland drabbade och maktlösa inför de konflikter och revirstrider som förekommer mellan institutionerna. Schemakollisioner är inte ovanliga och motstridig information ges. Bedömargruppen påpekar att denna starka uppdelning mellan institutionerna hämmar studenternas normalstudiegång och gör att progressionen blir otydlig (sid 140f).

Förslag och rekommendationer:

- samverkan mellan medverkande institutioner behöver förstärkas så att den innehållsmässiga och strukturella kopplingen mellan det allmänna utbildningsområdet och programmets olika inriktningar utvecklas

⁶ Organisation för Högskolan i Gävle med ansvarsfördelning och beslutsordning, dnr 10-1629/00, reviderad 2001-11-08

⁷ Högskolornas särskilda organ för lärarutbildning, tillsynsrapport HSV, 2002-12-10, 2002:41R

⁸ Utvärdering av den nya lärarutbildningen vid svenska universitet och högskolor, HSV, 2005-03-21, 2005:17R

- arbetet med att utveckla konsistens och progression inom det allmänna utbildningsområdet bör fortsätta
- studenternas reella valmöjligheter bör ses över
- bedömaregruppen förutsätter att HSV prövar det särskilda organets ansvarsbefogenheter i kommande granskningar

För bearbetning av HSVs kritik, förslag och rekommendationer, har lärarutbildningen upprättat en åtgärdsplan [9]⁹. Den särskilda arbetsgrupp som ansvarar för planen har genom skrivelse [10]¹⁰ till rektor i oktober 2005 anmält ett behov att särskilt utreda nedanstående frågor som rör lärarutbildningsnämndens möjligheter att på ett samlat sätt leda lärarutbildningen vid Högskolan:

- fastställande av kursplaner samt former för beställning av kurser
- samverkan med andra berednings- och beslutsorgan inom lärosätet (exempelvis anställningsnämnd)
- studievägledningens omfattning och placering
- rekryteringsåtgärder för att få för lärarutbildningen kompetent personal
- kompetensutvecklingsfrågor
- konflikter mellan enskilda institutioners ekonomiska och andra intressen och nämndens och programnivåns behov av samverkan och enhetlighet i vissa avseenden (såsom en gemensam handlingslinje visavi de kommuner som avtal slutits med inom ramen för PUX)
- inskolning av ny personal

Med utgångspunkt från bl a detta behov har rektor tillsatt en utredare, med nedanstående uppdrag.

Uppdrag

Genom beslut [11]¹¹ av rektor, 2006-01-25, skall lärarutbildningsnämndens ansvarsbefogenheter utredas. Några viktiga utgångspunkter är ovan refererade kritik från HSVs kvalitetsgranskning [8] av den nya lärarutbildningen och lärarutbildningskansliets syn på lärarutbildningsnämndens möjligheter att på ett samlat sätt leda lärarutbildningen [10].

Uppdraget skall ge svar på i vad mån Högskolans organisationsplan [6] inte ger Lärarutbildningsnämnden tillräckliga befogenheter för att kunna utöva sitt ansvar enligt Högskolelagens 2 kap., 5 a § [3]. Här bör också intentionerna i den underliggande propositionen [1] beaktas.

En väl underbyggd diskussion bör föras av frågan om det kan förhålla sig så att befogenheter som finns enligt organisationsplanen av någon anledning inte beaktas i praktiken.

Förutom ovan nämnda dokument skall som underlag nyttjas intervjuer med ordföranden i lärarutbildningsnämnden, chefen för lärarutbildningen, ordförandena i anställningsnämnderna, berörda prefekter och andra personer som kan besitta kunskaper om de förhållanden som skall utredas.

Uppdraget skall genomföras av Barbro Thurberg inom ramen för hennes befattning vid Rektors kansli.

Lärarutbildningens aktörer

Enligt förarbetena [2] till regeringens proposition [1] är det betydelsefullt att de lärosäten som bedriver lärarutbildning har sådana beslutsstrukturer, att det finns ett samlat ansvar för lärarutbildningen och att utbildningen är väl sammanhållen. Begreppet sammanhållen lärarutbildning kan tolkas som att det för lärarutbildningen som helhet och för dess aktörer bör finnas en samsyn på utbildningens inriktning, innehåll och genomförande. De aktörer som verkar inom lärarutbildningen är i första hand lärarutbildningsnämnden (LuN), lärarutbildningskansliet (LuK), institutionen för humaniora och samhällsvetenskap, institutionen för matematik, natur- och datavetenskap samt institutionen för pedagogik, didaktik

⁹ LuNs handlingsplan för bearbetning av kritiken från HSV, PM till Högskolans styrelse inför möte 2005-06-03

¹⁰ Beslut om och direktiv för utredning rörande lärarutbildningsnämndens ansvar och befogenheter, oktober 2005

¹¹ Uppdrag att utreda Lärarutbildningsnämndens ansvarsbefogenheter, dnr 111-92/96, RÅ:53, 2006-01-25

och psykologi. Inom ramen för PUX (Pedagogiskt Utvecklingscentrum Gävleborg) samverkar lärarutbildningen med regionens kommuner.

LuNs ansvarsuppgifter har tillkommit genom överföring av ansvar och uppgifter från tidigare grundutbildningsnämnden (GruN) och forskningsnämnden (FoN). Vid bildandet av LuN tilldelades LuN uppgifter som mer liknar de uppgifter en fakultetsnämnd har, genom det samlade ansvaret för grundutbildning och forskning inom lärarutbildningsområdet. Därigenom skilde sig LuNs uppgifter från övriga nämnders. LuN utövar sitt samlade ansvar genom LuK, som bereder LuNs ärenden, och ovan nämnda institutioner, som genomför de kurser som ingår i inriktningar, specialiseringar och allmänt utbildningsområde. LuN är styrgrupp för samverkansorganet PUX.

Lärarutbildningskansliet, LuK, är beredande organ till LuN med ett operativt samordningsansvar. Kansliets arbete leds av chefen för lärarutbildningen. I kansliet finns utbildningsledarna för olika delar av lärarutbildningen. Här finns en bred och djup kompetens om utbildningen som sådan. Utbildningsledarna är som länk mellan LuN och institutioner (nuvarande programorganisation) engagerade i driften av lärarprogrammet, tar initiativ till förändringar och nya inriktningar etc samt initierar uppföljningar och utvärderingar. Utbildningsledarna är anställda på någon av de tre institutioner som är engagerade i Högskolans lärarutbildning, men verkar under chefen för LuK då de fullgör uppgifter för lärarutbildningen. Chefen för lärarutbildningen är föredragande i LuN.

Institutionerna utgör de basenheter vid vilken utbildning, forskning och utvecklingsarbete bedrivs. På institutionsnivån skall även samverka med omgivande samhälle utvecklas. Institutionerna ansvarar för till institutionen hörande personal och ekonomi samt utvecklar och genomför kurser inom olika ämnesområden.

LuNs formella befogenheter

En grundläggande frågeställning i uppdraget är i vad mån Högskolans organisationsplan [6] inte ger LuN tillräckliga befogenheter för att kunna utöva sitt ansvar enligt Högskolelagen [3] och underliggande proposition [1]. Eftersom dessa båda dokument inte är särskilt konkreta i sin beskrivning av det särskilda organets ansvarsområden, kan det i detta sammanhang även vara värdefullt att göra jämförelser med vad som framgår av HSVs utvärdering av den nya lärarutbildningen [8].

Några av intentionerna i Högskolelag, underliggande proposition m m

Regeringen har vid upprepade tillfällen framhållit vikten av att varje högskola tar ett samlat ansvar för lärarutbildningen och utnyttjar sin samlade kompetens för denna uppgift samt anpassar sin beslutsstruktur därefter. Ett särskilt organ med ansvar för grundläggande lärarutbildning, för forskning som knyter an till sådan utbildning och i förekommande fall forskarutbildning, skall inrättas vid varje lärosäte med lärarutbildning. Syftet är även att stärka villkoren för en sammanhållen lärarutbildning, med hög kvalitet.

Bakgrunden till den nya lagstiftningen om ett särskilt organ finns i Lärarutbildningskommitténs slutbetänkande [2], sid 368ff. Där refereras till tidigare betänkande Ds 1996:16 [12]¹², som talar om

”en beslutsstruktur som kan säkerställa en väl sammanhållen lärarutbildning där de studerande efter sin utbildning uppfyller alla kraven i examensordningen och ett väl fungerande uppföljnings- och utvärderingssystem.”

Utredarna bakom slutbetänkandet [2] fann att den organisation de flesta lärosäten valt efter 1993 inte varit ändamålsenlig, vare sig för att ta emot signaler från staten eller omvärlden eller att utveckla sam-

¹² Lärarutbildning i förändring, Ds 1996:16

spelet med organ utanför högskolan. Flera exempel ges på hur ansvaret är splittrat eller delat på olika instanser i frågor som beslut om utbildningsplaner, dimensionering, resursanvändning och utvecklingsansvar. Detta är en av utgångspunkterna till förslaget om ett särskilt organ.

HSV ansluter sig i sin utvärdering av den nya lärarutbildningen [8] till ovan nämnda intentioner genom (sid 114 ff):

”Ett särskilt organ med ett samlat ansvar för att lärarutbildningen blir en väl sammanhållen utbildning av hög kvalitet skrevs i reformarbetet fram som en direkt konsekvens av att både lärosäten och studenter förväntades forma en utbildning som i strukturellt avseende skulle präglas av valfrihet och flexibilitet. Samtidigt skulle utbildningen till sin konstruktion komma att vara beroende av en väl fungerande samordning av en mängd olika insatser både inom och utanför lärosätet. Andra tydliga uppgifter för det särskilda organet var en mer effektiv forskningsanknytning och relevant forskarutbildning än vad som hittills utmärkt lärarutbildningen samt en effektiv samverkan kring VFU. Ett starkt styr- och ledningsorgan ses i reformarbetet som en förutsättning för en sammanhållen lärarutbildning, forskarutbildning och forskning i anslutning till denna utbildning och en nära samverkan med skolväsendet.”

”Det särskilda organet framstår som en extraordinär lösning inom högskolesystemet för att hantera en i flera avseenden extraordinär verksamhet inom detta system.”

Med det sistnämnda citatet menas rimligen, att andra organ inte skall eller kan förväntas fungera som LuN. För dem kan man tänka sig ett mer splittrat eller delat ansvar. När HSV diskuterar det särskilda organet är utgångspunkten inte enbart formella texter utan även vad HSV uppfattar som ”hur går det till på lärosätena”. Genom lärosätenas egna beskrivningar i utvärderingen framgår, att de särskilda organen redan har ett uttalat ansvar för

- fastställande av utbildningsplaner
- fastställande av kursplaner
- beslut om ämnesbenämningar
- förslag till högskolestyrelsen om utbildningsbudget
- att främja hög kvalitet och effektivitet i lärarutbildningen
- fördelning av medel för forskning och forskarutbildning
- samverkan med andra berednings- och beslutsorgan inom lärosätet
- att bereda ärenden för högskolestyrelsen samt riktlinjer för uppföljning och utvärdering av utbildningens innehåll och kvalitet

Det kan därför uppfattas som att HSV menar, att det särskilda organet åtminstone bör ha ovanstående befogenheter. Det som i beskrivningen av det särskilda organets uppgifter och ansvar ser lika ut kan dock fungera olika för olika lärosäten, bl a beroende på ledningsstruktur. HSV betonar rätten att fastställa kursplaner

”De formella befogenheterna kan vara olika. Det särskilda organet verkar överallt självt fastställa utbildningsplanen för läraryrket och ha rätt att fastställa kursplaner för i läraryrket ingående kurser. På flera ställen har fastställandet av (vissa) kursplaner delegerats till institutionsstyrelserna, ibland utan tydliga riktlinjer eller beslut om hur användningen av denna delegation skall redovisas av institutionerna och följas upp av det särskilda organet. Här har det särskilda organet otvivelaktigt givits befogenheter, men ibland kan utövandet ifrågasättas.”

LuNs befogenheter enligt organisationsplanen

LuNs uppgifter enligt Högskolans organisationsplan [6], som specifikt berör lärarutbildningen, kan sorteras på följande sätt:

LuN skall ansvara/svara för

- inriktningar, specialiseringar och innehåll i det allmänna utbildningsområdet
- vidareutveckling av lärarutbildningen
- uppföljning och utvärdering av lärarutbildningen
- antagning av lärarstudenter

- att i samråd med berörda besluta i övergripande behörighetsfrågor till lärarutbildningen, inklusive riktlinjer för dispenser och motsvarande bedömningar
- samordning vad gäller innehållet i kurser, program, inriktningar, specialiseringar och det allmänna utbildningsområdet
- att samverkan etableras mellan lärare från de olika institutionerna

LuN skall tillse att

- att inriktningar, specialiseringar samt innehåll i det allmänna utbildningsområdet är vetenskapligt accepterade vad avser innehåll och nivå

LuN skall besluta om

- inriktningar, specialiseringar samt innehåll i det allmänna utbildningsområdet
- övergripande behörighetsfrågor inklusive riktlinjer för dispenser och motsvarande bedömningar
- policier för examination och kursvärderingar

LuN skall yttra sig i

- frågor rörande antagning, behörighet och urval

LuN skall samråda med

- anställningsnämnderna vid anställningar av stor betydelse för lärarutbildningen
- grundutbildningsnämnden om klassificering av kurser enligt regleringsbrevets ersättningsanvisningar
- institutionerna om policier för examination och kursutvärderingar
- lärarutbildningsnämndens programråd och motsvarande råd för den förnyade lärarutbildningen om samordning vad gäller innehållet i kurser, program, inriktningar, specialiseringar och det allmänna utbildningsområdet
- lärarutbildningens programråd och motsvarande råd för den förnyade lärarutbildningen när det gäller initiering, beredning och förslag till institutionsgemensamma kurser

I organisationsplanen [6] används både uttrycken ”ansvara för” och ”svara för”. Uttrycket ”svara för” är enligt Svenska Akademiens ordlista liktydigt med att ”ansvara för”. Observera även att LuN skall ansvara för och besluta om inriktningar och specialiseringar, men ansvara för och besluta om *innehållet* i det allmänt utbildningsområdet. Rent formellt finns här en skillnad, men frågan är om detta påverkat LuNs sakliga hantering.

I den punkt ovan som beskriver LuNs samrådsskyldigheter sägs bl a (punkt 3, 4) att LuN skall samråda med lärarutbildningsnämndens programråd och motsvarande råd för den förnyade lärarutbildningen. Numera finns endast den nya lärarutbildningen och programrådet har därför upphört. Programrådet för den förnyade lärarutbildningen utgörs av LuN, som uppfyller de krav som ställs både på programråd och det särskilda organet. Det förefaller egendomligt att LuN genom denna skrivning i organisationsplanen skall samråda med sig själv. Samrådsförfarandet med GruN är inte längre aktuellt, eftersom denna nämnd upphörde i samband med att en ny nämndorganisation infördes vid Högskolan 2003-01-01.

Något uttalat ansvar för kvaliteten i lärarutbildningen finns ej angivet i organisationsplanen [6]. Möjligtvis kan kvalitetsansvaret förmodas vara implicit uttryckt dels genom ansvaret för inriktningar, specialiseringar och innehållet i det allmänna utbildningsområdet, dels genom ansvaret för uppföljning och utvärdering av lärarutbildningen. LuN skall dessutom tillse att de tre utbildningsområdena är vetenskapligt accepterade, vilket i sig är en kvalitetsaspekt. Som jämförelse kan nämnas att Högskolans övriga två nämnder enligt beslut [13]¹³ har ett explicit angivet ansvar att främja god utbildningskvali-

¹³ Nämndorganisation vid Högskolan i Gävle, fastställd av Högskolestyrelsen 2002-05-24

tet. Enligt LuNs handlingsplan [9] skall en samlad översyn göras av hur LuN skall handha sitt ansvar för lärarutbildningens kvalitetsutveckling.

Högskolans lärare är anställda av institutionerna, som även ansvarar för lärarnas kompetensutveckling. LuN skall dock enligt organisationsplanen ansvara för vidareutveckling av lärarutbildningen, exempelvis till följd av nya krav i examensordningen. Detta kan bli leda till nya kompetenskrav på lärare, t ex betyg och bedömning. LuN har genom organisationsplanen inget sådant uttalat ansvar.

LuNs ansvar och befogenheter i praktiken

Lärarutbildningens formella ansvar regleras som tidigare nämnts genom Högskolans organisationsplan [6]. Det är dock tänkbart att det finns befogenheter enligt organisationsplanen som av någon anledning inte beaktas i praktiken. En orsak kan vara att planen är otydlig och ger utrymme för tolkningar av LuNs uppgifter. En annan orsak kan vara skilda uppfattningar bland lärarutbildningens aktörer hur befogenheterna skall tolkas och utövas. Arbetsgruppen inom LuK ger exempel på områden [10] som den menar är oklara ur ansvarssynpunkt, men som är relevanta för lärarutbildningens kvalitet. Arbetsgruppen menar också att det är svårt för LuN att med nuvarande rutiner och regelverk ta det fulla ansvaret för lärarutbildningen och dess kvalitet.

I detta avsnitt redovisas de synpunkter som framkommit genom intervjuer med chefen för LuK, ordförandena för LuN och anställningsnämnderna, prefekterna för berörda institutioner samt samordnaren för PUX. Vissa avstämningar har även skett med andra befattningshavare på Högskolan. En diskussion som bygger på redovisningen förs senare i avsnittet Överväganden och förslag. Samtliga intervjuer finns dokumenterade.

Fastställande av kursplaner

LuK pekar på att nuvarande organisationsplan [6] är inkonsistent vad gäller ansvaret för att fastställa kursplaner. Någon tydlig text som fastslår LuN rätt att fastställa kursplaner finns ej. Likväl skall LuN enligt organisationsplanen [6] tillse ”att inriktningar, specialiseringar samt innehåll i det allmänna utbildningsområdet är vetenskapligt accepterade vad avser innehåll och nivå”. LuN bör få uttrycklig rätt att fastställa kursplaner för allmänt utbildningsområde. Det bästa vore dock om LuN fick rätt att fastställa samtliga kursplaner; i praktiken skulle denna rätt kunna utövas genom att ge LuN möjligheter att yttra sig på förhand över kursplaner utanför allmänt utbildningsområde, innan de fastställs. Att granska i efterhand har visat sig vara en tung och långsam hantering och en dålig form av styrning.

LuN har försökt granska kursplaner men har inte resurser för sådan granskning och beredning. LuN har heller ingen möjlighet att kontrollera att kursplanerna utformas med tanke på utbildningsplanens mål och syften och inget redskap att hantera detta – annat än att ifrågasätta vidare beställningar till den ämnesgrupp eller institution som inte beaktar detta. Det sätt på vilket LuN för närvarande försöker hantera problemet är att ”villkora” kursbeställningarna genom en beställningslista, vilket inte är någon tillfredsställande lösning. Tyvärr tenderar villkoren att bli många och LuN har svårt att kontrollera om de efterlevs.

Institutionernas inställning är i allt väsentligt att kursplanerna skall fastställas av institutionsstyrelserna. En institution menar dock att LuN bör ha befogenheter att pröva programrelevansen i de kurser som beställs. En tänkbar möjlighet är också att LuN fastställer de kursplaner som har en nyckelroll inom lärarutbildningen, t ex kurserna inom det allmänna utbildningsområdet.

I LuNs handlingsplan [9] finns planer på att bearbeta och hårdare knyta kursplanerna för kurser inom inriktningar och allmänt utbildningsområde till mål i den reviderade utbildningsplanen [14]¹⁴. Diskussioner skall då föras med olika institutioner/ämnesgrupper om vilka krav som bör ställas på lärarutbildningens olika kursplaner och LuNs/LuKs framtida roll i kursplaneprocessen.

Samråd med anställningsnämnder

LuN skall enligt organisationsplanen [6] samråda med Högskolans anställningsnämnder vid anställningar av stor betydelse för lärarutbildningen. Motsvarande krav på samråd föreskrivs i Högskolans anställningsordning [15]¹⁵.

Enligt ordförandena i de båda anställningsnämnderna sker sådant samråd inte enligt praxis, vilket också bekräftas av LuK och LuN. En av anställningsnämnderna pekar på vikten att slå fast i vilket skede samråd skall ske och vad samrådet skall omfatta. Ett samråd skulle t ex kunna avse anställningsprofilens utformning, val av sakkunniga och även omfatta beslut. En modell kan vara att LuN har en representant i anställningsnämnden, antingen med rösträtt eller som adjungerad konsult, vilket skulle ge ett formaliserat inflytande. En annan modell är att anställningsnämnden kan vända sig till en av LuN utsedd samrådsperson, som vid behov kan kontaktas och även kallas till anställningsnämndens möten.

Som exempel på uteblivet samråd tar LuK upp tillsättningen av en professor i religionsvetenskap med didaktisk inriktning, där LuN inte fick någon roll i anställningsprocessen och inte heller inbjöds till provföreläsningar, trots att tjänsten skulle finansieras av LuN och var av stor betydelse för lärarutbildningen. Anställningsnämndens skyldighet att rådgöra med LuN om tjänster, där LuN står för forskningsmedel och där lärarutbildningserfarenheter är centrala, behöver tydliggöras.

Övriga samråd

Organisationsplanen [6] föreskriver att LuN skall samråda med grundutbildningsnämnden om klassificering av kurser och med institutionerna om policier för examination och kursvärderingar inom lärarutbildningen.

I den nya nämndorganisationen [13] föreskrivs att vid klassificering av kurser inom lärarutbildningen skall samråd ske mellan LuN och de båda nämnderna (HS- och NT- nämnderna). Den beredningsgrupp, bestående av forskningssekreteraren, chefen för lärarutbildningen och dåvarande utbildningschefen, som skulle ansvara för samråd, har ej sammanträtt. I stället har HS- och NT-nämnderna – i avvaktan på regeringens beslut om nytt resurstilldelningssystem – beslutat om principer för klassificering av kurser med utgångspunkt i SCBs ämnesklassificering. Detta bekräftas även av LuK.

En av institutionerna menar att LuN inte uppfyller sitt samrådsansvar gentemot institutionen. De problem som HSVs utvärdering [8] pekar på framstår som orsakade av att LuN inte följt organisationsplanen [6] i de delar som handlar om samråd, samordning och samverkan.

Enligt LuN sker inget samråd med berörda institutioner i frågor som rör policier för examination och kursvärderingar; sådana frågor behandlas i nämnden där även beslut fattas.

LuK menar att LuN fullgör sitt samordningsansvar. LuN har t ex beslutat om beredningsgrupper där prefekterna får utse representanter. Dessa beredningsgrupper får yttra sig i alla väsentliga frågor. I alla andra arbetsgrupper har LuN och LuK också valt att sätta samman grupper med institutionsrepresentanter. Därutöver bjuder LuN in alla prefekter till ett heldagsmöte per termin, där alla viktiga beslut presenteras och diskuteras. Som styrgrupp för PUX har LuN varit med om att besluta att prefekterna

¹⁴ Utbildningsplan Lärarprogrammet 140-180/200 poäng, reviderad 2005-05-19

¹⁵ Anställningsordning för Högskolan i Gävle, dnr 10-98/99, beslutat av Högskolestyrelsen 2001-05-28, reviderad 2002-09-02

skall sitta i PUX samrådsgrupp och även där informeras om allt som rör relationen mellan lärarutbildningen och kommunerna. I vissa större frågor har även särskilda remisser gjorts. Utbildningsledarna har egna möten med institutionernas kanslier och särskilda aktörer i VFU-frågor.

Studievägledningens omfattning och placering

Högskolans samlade resurser för studievägledning finns placerade på Avdelningen för studentservice (Studentservice). Till följd av en översyn av studievägledningen [16]¹⁶ har en av studievägledarna till 50 procent sin hemvist på LuK, men tillhör organisatoriskt Studentservice. Modellen prövas under 2006 med efterföljande utvärdering.

LuN menar att behovet av studievägledning är stort i den nya lärarutbildningen. Den modell som prövas är inte optimal; en bättre lösning vore att tillföra LuK egna resurser för studievägledning. Enligt LuK har studievägledningsproblematiken påtalats allt sedan lärarutbildningsreformen var på gång. En förstärkning av resurserna och placering vid LuK borde ha skett i samband med reformbeslutet. Nu har Högskolan fått kritik av studenter för svag information och vägledning. Långsamt har situationen börjat att förbättras under de senaste åren. Lojaliteten och identiteten med lärarutbildningen är viktig.

Institutionerna instämmer i behovet av en stark studievägledning för lärarutbildningen, men uttrycker inga direkta preferenser vad gäller organisatorisk hemvist. En av institutionerna pekar på behovet av en delvis annan kompetens för lärarutbildningens studievägledare, med bakgrund som student eller lärare inom lärarprogrammet.

Lärarnas kompetens och kompetensutveckling

Det finns vissa skillnader i den kompetensprofil som lärarutbildningen respektive institutionerna prioriterar. För lärarutbildningen är ämnesdidaktisk kompetens liksom erfarenheter av skola väsentliga. Institutionerna vill försäkra sig om ”starka” ämnen och menar att lärarna inte bara skall kunna verka inom lärarutbildningen, utan även inom andra utbildningsprogram. En matematiklärare skall t ex kunna undervisa såväl inom lärarutbildning som ingenjörsutbildning. Därför eftersträvas lärare med goda ämneskunskaper – helst disputerade. En anpassning till lärarutbildningens behov kan senare göras genom kompetensutveckling.

En av institutionerna tar upp den potentiella intressekonflikt som finns när det gäller kompetensutvecklingsfrågor. Samråd och god planeringshorisont underlättar möjligheten för institutionerna att i sina kompetensförsörjningsplaner beakta lärarutbildningens behov av kompetensutveckling.

LuK pekar på att i Högskolans organisation ligger ansvaret för kompetensutveckling på prefekterna, som kan göra andra prioriteringar än att utveckla kompetens relevant för lärarutbildningen. LuN anordnar kompetensutveckling på frivillig basis, men det finns ingen kraft bakom dessa erbjudanden eftersom de bygger på frivillighet. Organisationsplanen [6] ger i det avseendet inga tydliga befogenheter för LuN att kräva obligatorisk medverkan.

Planerna på en kompetensutvecklingsprocess, liksom frågor om samarbete mellan institutionerna diskuterades utförligt på LuNs konferensdag [17]¹⁷ i november 2005. Vissa förslag har utarbetats och är på väg att sjösättas, bl a en kurs om betyg och bedömning. Då en av institutionerna visade tvekan inför samverkan och gemensamma handlingslinjer har diskussionen därefter delvis kretsat kring de motsättningar som finns.

¹⁶ Översyn av studievägledningen, 2005-11-22, Studentservice, Gert Dahlkvist

¹⁷ Lägesrapport och fråga om tidplan för revisionsprocessen, Lärarutbildningsnämnden 2006-01-26, bil 5:4

Samverkan mellan Högskolan och regionens kommuner (PUX)

LuN är som tidigare nämnts styrgrupp för samverkansorganet PUX, som skall verka för grundutbildning, kompetensutveckling inom fritidshem, förskolor och skolor samt forskning och utveckling. PUX skall bidra till välutbildade lärare, som i sin tur skall leda till välutbildade elever och därigenom bidra till regional utveckling. Några av kommunernas företrädare i PUX ingår även i LuN.

Av Lärarutbildningsnämndens protokoll [18]¹⁸ framgår, att en av de externa ledamöterna påtalat brister i samarbetet mellan institutionerna, vilket bl a utgör en spärr för vidare utveckling. I ett senare protokoll [19]¹⁹ meddelade de externa representanterna, att de kommer att säga upp avtalet om inte samarbetet mellan institutionerna förbättras.

Enligt samordnaren för PUX finns en uttrycklig önskan från kommunerna att Högskolan agerar som en part och inte som separata delar, där institutioner/ämnesgrupper var för sig erbjuder kompetensutvecklingsmöjligheter (uppdragsutbildning), seminarier och kurser. Kommunerna vill kommunicera med Högskolan i Gävle. Vilken institution som skall ansvara för en inriktning eller en kurs vad gäller uppdragsutbildning eller reguljär utbildning bör inte vara föremål för konkurrens, särskilt inte av ekonomiska skäl. En enhetlighet i beräkningsgrunder vore därför önskvärd. Dessutom vore det önskvärt med spridning av uppdragsförfrågningar till andra institutioner om det inte finns tillräcklig kompetens inom den egna.

Institutionerna redovisar delvis skilda uppfattningar, som i mångt och mycket bottnar i ekonomiska frågor, genom att institutionerna är intäktsstyrda. Det finns en viss poäng, menar en institution, med att visa upp en enhetlighet utåt – att kommunerna får *ett* förslag avseende uppdragsutbildningen att ta ställning till. Diskussioner om vilka kurser som skall offereras och hur de skall prissättas bör föras mellan institutionerna och ej i PUX.

Samspelet mellan lärarutbildningens aktörer

Några av de frågor som uppmärksammas i både HSVs utvärdering och i intervjuerna rör samspelet mellan lärarutbildningens aktörer. Uppdraget omfattar inte explicit att undersöka olika relationsfrågor, men eftersom dessa på olika sätt kan påverka LuNs möjligheter att ta ett samlat ansvar för Högskolans lärarutbildning, känns det riktigt att synpunkterna redovisas. Det är naturligt med spänningar i en organisation, men det måste finnas en gemensam viljeinriktning, som i vissa fall tar över särintressen; detta är andemeningen i en sammanhållen lärarutbildning.

I HSVs utvärdering [8] framkommer som tidigare nämnts dels att aktörerna i lärarutbildningen är relativt självstyrande, dels att institutionerna har olika traditioner och delvis strävar åt olika håll. Det kan skapa spänningar, konflikter och revirstrider som bl a påverkar studenterna. Följden kan bli svårigheter att i alla lägen upprätthålla en samlad beslutsstruktur, som ger LuN ett samlat ansvar för lärarutbildningen enligt intentionerna i propositionen [1].

LuN menar att relationen mellan LuN och institutionerna är speciell, bl a genom att lärarutbildningen i hög utsträckning regleras genom examensordningen. LuNs tolkning av HSVs kritik är att LuN inte har möjlighet att utföra sina uppgifter att samordna och ansvara för kvaliteten i utbildningen med den organisation Högskolan har med starka institutioner. LuN skulle behöva stå ”oberoende” med egen ekonomi för att kunna sköta samordnings- och kvalitetsuppdraget. De lärosäten med egen fakultet och med egna resurser kan t ex vid kursbeställningar lämna en kravspecifikation med annan tyngd och styrka. Det finns dessutom ”historiska” motsättningar som lever vidare och som problematiserar samarbetet mellan institutionerna, liksom ekonomiskt revirtänkande som försvårar samarbetet och som gör

¹⁸ Övergripande, Lärarutbildningsnämnden 2005-11-25

¹⁹ Uppföljning av LuNs tvådagarskonferens, Grundutbildningsutskottet vid lärarutbildningen, 2005-12-06

LuNs arbete tungrovt. LuNs resurser är knappa, t ex har ordföranden endast nio dagar per termin till förfogande, vilket leder till att LuN blir beroende av LuK i större utsträckning än önskvärt.

LuK tolkar de synpunkter på institutionssamarbetet som HSV framför i sin utvärdering [8], som att LuN inte har befogenheter eller inte i praktiken kunnat medverka till ett tillräckligt gott samarbete mellan institutionerna, för att studenterna inte skall påverkas. LuK tolkar också HSVs kritik som att både institutionerna och LuK är för självständiga gentemot LuN, för att LuN skall anses ha det samlade ansvaret för lärarutbildningen. Det är rimligt att HSV har uppfattat att LuKs beredning av ärenden till LuN inte är tillräckligt mycket underställd LuN för att fungera enligt intentionerna. LuK delar HSVs uppfattning, att LuN står svagt visavi institutionerna. Genom matrisorganisationen modifieras befogenheterna genom att de två ansvarslinjerna möts, förhandlar och konkurrerar om inflytandet. Generellt uppfattar LuK matrisorganisationen som svårförenlig med riksdagsbeslutet om ett starkt samlande organ med ansvar för hela lärarutbildningen. Kanske är det särskilda organet svårförenligt med svensk universitetstradition.

Från en institution framkommer, att Högskolans organisation, med relativt starka och autonoma institutioner, kan försvåra samarbetet på programnivån. Kurser inom program ses som "egna" kurser, som försvaras hårt, eftersom de ger stabilitet och intäkter. Institutionerna är intäktsstyrda, vilket kan slå tillbaka på lärarutbildningen.

En annan institution menar att det finns vissa hinder för samarbetet mellan institutionerna och med LuN, som bl a bottnar i positionsbevakning och ekonomiska frågor, som i vissa fall får styra över utbildningens bästa och hindrar LuN att hävda sin position gentemot institutionerna. Att lärarrepresentanterna i LuN även tillhör en institution kan leda till lojalitetskonflikter. LuN kan ibland fatta beslut som ger svårigheter för institutionerna, t ex beslut om att inrätta flera inriktningar. Enligt organisationsplanen [8] skall LuN ansvara för inriktningarna men har på sätt och vis frånhänt sig ansvaret genom att be institutionerna att utse inriktningsansvariga. Inriktningarna är stora och omfattande som ett program och inriktningsansvariga bör istället utses av LuN/LuK; jämför programansvariga inom programorganisationen.

Enligt ytterligare en annan institution förefaller det som om kansliet är en oberoende instans i stället för att vara styrt av LuN; det är LuN som har ansvar och befogenheter, men det verkar som om spelreglerna görs upp av kansliet. LuK försöker detaljstyra kursplanerna genom att gå direkt till institutionerna; när man går förbi LuN uppstår en form av ministerstyre. Utbildningsplanen är inte optimalt formulerad, den skall styra och inte vara en sammanfattning av kursplanerna. Utbildningsplanen behöver förtydligas och utgöra ett stöd för dem som skall göra kursplanerna.

Institutionerna redovisar skilda uppfattningar om bemanningen av de sk beredningsgrupperna (tidigare utskott). I nuvarande organisation ingår ledamöter utanför LuN under ledning av LuK, vilket i viss mån minskar LuNs möjligheter till ett samlat ansvar. Alternativet att nämndens ledamöter ingår i beredningsgrupperna ger bättre möjligheter till ett samlat ansvar men motverkar att andra aspekter tillförs beredningsarbetet. Den här frågan påverkar ansvarsfördelningen mellan LuN och LuK.

Överväganden och förslag

Utredningen skall ge svar på frågan dels i vad mån Högskolans organisationsplan [6] inte ger LuN tillräckliga befogenheter för att kunna utöva sitt ansvar enligt Högskolelagen [3] och underliggande propositionen [1], dels om det kan förhålla sig så att befogenheter som finns enligt organisationsplanen av någon anledning inte beaktas i praktiken. Eftersom organisationsplanen i vissa fall är otydlig, ofullständig och inte helt konsistent är det inte alltid möjligt att avgöra vilka befogenheter som i realiteten finns för det särskilda organet och i vad mån de inte beaktas. Med en vid tolkning av organisationsplanen skulle man möjligtvis kunna säga, att organisationsplanen ger LuN tillräckliga befogenheter.

Mer intressant är emellertid hur lärarutbildningens aktörer uppfattat situationen och hur de med utgångspunkt från detta positionerat sig. Det framkommer i intervjuerna att aktörerna tolkat ansvarsbefogenheterna på olika sätt. Detta skapar en osäkerhet som undergräver LuNs möjligheter att ta ett samlat ansvar och öppnar samtidigt upp för att både "ta sig ansvar" och "undvika att ta ansvar". I intervjuerna ges flera exempel på detta: LuK tar sig ansvaret att detaljstyra kursplanerna, LuN undviker att ta ansvar för beredning av ärenden genom att inte ingå i beredningsgrupperna, LuN överlåter till institutionerna att utse inriktningsansvariga, en av institutionerna tar sig ansvar att självständigt marknadsföra sina kurser etc. Det skapar oro och konflikter i organisationen och förskjuter "maktbalansen" inom lärarutbildningen.

Samlat ansvar

Innebörden och tolkningen av begreppet *samlat ansvar* är väsentlig för hur LuN kan utöva sitt ansvar. Propositionen [1] och lärarutbildningskommitténs slutbetänkande [2], liksom HSVs utvärdering [8] ger ett visst perspektiv på begreppet. Högskolans organisationsplan [6], som skall avspegla ansvar och befogenheter med utgångspunkt från dessa dokument, ger ytterligare ett perspektiv. Det är därför väsentligt att lärarutbildningens aktörer är överens om en gemensam tolkning.

Ett samlat ansvar för lärarutbildningen kan t ex avse utbildningens innehåll, omfattning och planering liksom ramar och villkor för utbildningens genomförande. Andra aspekter på det samlade ansvaret kan röra uppföljning och utvärdering av resultat samt information och studievägledning till de lärarstuderande. Tolkningen bör även inrymma hur olika samrådsförfaranden skall utövas, eventuella delegationer m m. Det gäller med andra ord att "vara överens om tagen".

Förslag

Mot bakgrund av detta är det angeläget, att LuN tar initiativ till en genomgång av vad som skall ligga inom begreppet samlat ansvar för lärarutbildningen och att lärarutbildningens aktörer får möjlighet att diskutera och presentera en gemensam uppfattning.

Organisationsplanen

Syftet med varje organisation är att stödja verksamheten på bästa sätt; en organisation har inget självändamål. För lärarutbildningens del borde den bästa organisationen vara den, som förmår samla hela utbildningen och ansvaret under en gemensam organisatorisk enhet. En sådan organisation skulle "äga" såväl kunskap om lärarutbildningen och dess inriktningar, specialiseringar och allmänna utbildningsområde som lärarkompetens och stödjande funktioner. Resultatet skulle bli en sk school, med såväl akademiskt ansvar för utbildningen som ansvar för resurserna.

Högskolans institutionsorganisation har i stället vuxit fram som en reaktion på den tidigare linje- och sektionsorganisationen, som inte ansågs i tillräcklig omfattning stärka ämnen och utvecklingen av dessa. Nuvarande organisation med ämnesavdelningar infördes 1993-07-01. Institutionerna fick ansvar för kurserna i sina ämnen, ämnesutveckling, forskningsanknytning och forskning. För att hantera de gränssnittsfrågor som uppstår i denna organisation har en särskild programorganisation inrättats, som bygger på förhandlingslösningar och ett beställar-/utförarkoncept mellan nämnderna, som ansvarar för programmen och institutionerna, som genomför kurserna.

Frågan är nu om Högskolans organisation, som den är utformad, kan ta ett samlat ansvar för hela lärarutbildningen. Det är klart att lärarutbildningen ej kan ha full befogenhet över t ex lärarresurserna, eftersom dessa tillhör institutionerna. Möjligheterna att utöva inflytande måste därför lösas genom t ex olika samrådsförfaranden och överenskommelser. Det kräver en samsyn på lärarutbildningen som sådan och dess mål. Olika uppfattningar och ståndpunkter kan i detta sammanhang innebära hinder och konflikter, som går ut över lärarutbildningens kvalitet och dess studenter. Möjligheter till olika tolk-

ningar av t ex organisationsplan [6] och andra ansvarsbeskrivande dokument kan öka osäkerheten om vilka befogenheter som finns. Möjligheten att ta ett samlat ansvar i Högskolans organisation kräver därför särskilda kvaliteter i organisationen, t ex tydlighet, samsyn om utbildningens mål samt lyhördhet och respekt för olika åsikter.

Förslag

Den översyn av organisationsplanen [6] som föreslogs i samband med att planen fastställdes, har inte ägt rum. Det finns därför anledning att genomföra en översyn av Högskolans organisationsplan, för att därigenom öka tydligheten i beskrivningen av LuNs befogenheter och ansvar, eliminera motsägelser samt uppdatera planen. Även beskrivningar som för närvarande saknas, t ex relationen mellan LuK och institutionerna, bör ingå.

Kursplaner

Enligt organisationsplanen [6] skall LuN ansvara för, besluta och samråda om inriktningar, specialiseringar och allmänt utbildningsområde. Ansvaret för t ex en inriktning kan tolkas som att befogenheter finns, som omfattar ansvar för såväl inriktningens innehåll – vilka kurser som skall ingå – som kursplanerna för de i inriktningen ingående kurserna. Inriktningens innehåll har bl a betydelse för hur väl examensordningens krav uppfylls. Det finns skäl att förmoda att HSV i sin tillsynsrapport [7] gjort en liknande tolkning. I HSVs utvärdering [8] konstateras, att de särskilda organen vid lärosäten med lärarutbildning verkar ha rätt att fastställa kursplaner, ibland genom delegation. Enligt Högskolans organisationsplan skall dock respektive institutionsstyrelse fastställa kursplanerna. Detta sker ej på delegation av LuN, vilket betyder att kursplanerna inte ligger inom LuNs ansvarsområde. Här finns vissa motsatsförhållanden i organisationsplanen.

Innehållet i kurserna utgör väsentligen det som ger en inriktning dess karaktär och kunskapsinnehåll, vilket i sin tur regleras i examensordningen. Det är därför svårt att se hur LuN kan ta ett samlat ansvar för lärarutbildningen utan på något sätt ha inflytande över kursinnehållet. Genom Bolognaprocessen kommer krav att ställas på s k Learning Outcomes i utbildningsplanerna, som kan få till följd att kursplaner inom ramen för utbildningsprogram måste granskas av nämnderna.

Förslag

Det finns ett antal mer eller mindre långtgående förslag till hur LuNs ansvarsbefogenheter skulle kunna stärkas. Ett förslag är att varje institution inhämtar LuNs synpunkter på kursplanerna innan de fastställs av institutionerna, d v s att LuN granskar kursplanerna utifrån vissa kriterier. En annan möjlighet är att LuN genom delegation ger institutionerna rätt att fastställa kursplaner, med tydliga riktlinjer för hur denna delegation skall redovisas av institutionerna och följas upp av LuN. En tredje möjlighet innebär att LuN ges rätt att fastställa vissa kursplaner som har en nyckelroll, t ex kursplaner inom allmänt utbildningsområde och inriktningar med verksamhetsförlagd utbildning.

Samråd med anställningsnämnderna

LuN skall enligt organisationsplanen [6] samråda med Högskolans anställningsnämnder vid anställningar av stor betydelse för lärarutbildningen. Motsvarande krav på samråd föreskrivs i Högskolans anställningsordning [15]. Mot bakgrund av vad som framkommit i intervjuerna förfaller varken LuN eller anställningsnämnderna ta initiativ till sådana samråd. Rimligtvis är det anställningsnämnderna som via institutionerna först får vetskap om kommande rekryteringar och därför i första hand bör söka samråd med LuN vid nyanställning av nyckeltjänster, med t ex ämnesdidaktiskt innehåll. LuN skall i sin tur ta initiativ till att bevaka, att forskningen inom lärarutbildningsområdet stärks och att ämnesdidaktisk kompetens tillförs lärarutbildningen. Detta framgår också av propositionen [1], som pekar på att ett skäl till lärarutbildningens svaga vetenskapliga förankring är, att den forskning som rör lärande och lärares pedagogiska verksamhet inte bedrivs i tillräcklig omfattning. Den ämnesdidaktiska forskningen är t ex inte särskilt omfattande. Enligt samma proposition bör

”ämnesinstitutioner med undervisning inom lärarutbildningen i betydligt högre utsträckning beakta behovet av ämnesdidaktisk forskning som ställer frågor om hur det kunskapsstoff och de teorier som utvecklas inom de akademiska disciplinerna kan förmedlas och studeras i olika pedagogiska miljöer och som problematiserar relationen mellan akademisk disciplin och skolämne”

I Högskoleförordningen [4], 4 kap., 20 §, sägs bl a att

”det särskilda organet till vars ansvarsområde anställningen huvudsakligen hör skall bereda ärenden och avge förslag vid anställning av professorer, lektorer och forskarassistenter.”

Frågor som naturligen uppkommer är: Avses med det särskilda organet här LuN? Innebär det att det finns anställningar som LuN skall bereda? Skall LuN i så fall ha egen anställningsnämnd eller skall beredningen delegeras? Gäller detta anställningar med specifik ämnesdidaktisk inriktning? Efter kontakter med Högskolans jurist (advokat Anders Stening) finns det skäl att se över om LuN har beredningsrätt för tillsättning av vissa lärartjänster, speciellt sådana som berör lärarutbildningen och finansieras av LuN. Att anställningsnämnderna skall samråda med LuN vid anställningar som rör lärarutbildningen är väl under alla omständigheter väl betänkt och klart inom ramen för regelverket.

Förslag

För att förbättra samrådsförfarandet vid anställningar av stor betydelse för lärarutbildningen, föreslås att begreppet ”anställningar av stor betydelse för lärarutbildningen” preciseras samt att samrådsförfarandet mellan LuN och anställningsnämnderna formaliseras enligt någon av de modeller som tidigare förts fram. LuNs beredningsrätt vid anställningar bör även ses över.

Utöver samrådsansvaret med anställningsnämnderna skall LuN samråda med institutionerna om policies för examination och kursvärderingar inom lärarutbildningen. Det framgår inte klart från intervjuerna i vilken utsträckning sådant samråd sker – LuN och en av institutionerna pekar på att det inte sker. Några andra samråd med institutionerna föreskrivs ej i organisationsplanen [6].

Studievägledning

I HSVs utvärdering av den nya lärarutbildningen [8] konstateras att

”I den nya lärarutbildningen, med den stora valfrihet som finns inbyggd, blir studievägledning en central funktion. För att kunna göra informerade val är det viktigt att studenten genom hela utbildningen har bra tillgång till studievägledning.”

”En generell iakttagelse som bedömargruppen gjort är att de lokala programmen ofta är svåra att överblicka för studenterna och därför genererar behov av särskilda studievägledartjänster utöver de studievägledarfunktioner som finns knutna till ämnesinstitutionerna.”

Mot bakgrund av dessa konstateranden, rekommenderar HSV lärosätena att skapa förutsättningar för rationella val inom lärarutbildningen genom att avsätta tillräckliga och adekvata vägledningsresurser. En anmälan mot Högskolan [20]²⁰ angående bristande möjlighet att välja inriktning på lärarutbildningen, föranledde ingen kritik mot Högskolan, men visar på vikten av tydlig information till studenterna om förutsättningarna för studierna. När den nya lärarutbildningen beslutades uttalade regeringen i sin proposition [1] att det är

”...särskilt väsentligt att de sökande från början informeras om förutsättningarna för vidare studier inklusive det utbildningsutbud i form av olika inriktningar och specialiseringar som högskolan kan erbjuda.”

I intervjuerna framkommer inga skilda synpunkter från de olika aktörerna avseende vikten av resurser för studievägledning med fokus på lärarutbildningen. Lärarprogrammet är komplext och studenterna behöver stöd inför sina val. Studievägledaren skall inte bara vara insatt i programmet och utbildnings-

²⁰ Anmälan mot Högskolan i Gävle om bristande möjlighet att välja inriktning på lärarutbildningen, 2005-09-15, dnr 724-1408/04

planen utan även ha goda kunskaper om såväl den nya lärarutbildningens uppbyggnad som arbetsmarknaden. Studenterna bör ha en hög grad av valfrihet även under utbildningens gång, t ex i fråga om ämneskombinationer. Flexibilitet och ökad valfrihet bör i hög grad också kunna uppnås genom åtgärder inom Högskolan, bl a genom generösa möjligheter för byte mellan program och för värdering och tillgodoräknande av kurser. Allt detta pekar på behov av speciell kompetens för de studievägledare som verkar inom lärarutbildningen.

Var skall då studievägledningen för lärarutbildningen ha sin organisatoriska hemvist? I nuvarande organisation tillhör Högskolans tre studievägledare Studentservice. Dessa har viss specialkompetens för olika program men kan vid behov ersätta varandra, vilket kan betraktas som fördelaktigt ur back-up synpunkt. En annan fördel utgör möjligheter till kunskapsöverföring mellan de tre studievägledarna och ömsesidig information om olika frågor som ställs av studenterna m m. Att organisatoriskt knyta en studievägledare till LuK ger bättre närhet till lärarutbildningen, men ökar sårbarheten vid ledighet m m.

Det försök som nu pågår med en halv studievägledartjänst på LuK bör fullföljas och utvärderas. En framtidsfråga är hur det blir med studievägledningen till lärarstudenter när det nya Studentcentret tillskapats. Ett samlat ansvar för lärarutbildningen står och faller inte med den organisatoriska placeringen av studievägledningen.

Kompetensutveckling

Enligt lärarutbildningskommitténs slutbetänkande [2] skall lärarna i lärarutbildningen – precis som alla andra lärare vid högskolan – bidra till att utbildningen vilar på vetenskaplig eller konstnärlig grund samt på beprövad erfarenhet. Samtidigt förväntas lärarna i lärarutbildningen indirekt, d v s via de lärarstudenter de utbildar, bidra till att lärarutbildningen också utgör ett medel för att förverkliga samhällets intentioner med skolan. Detta innebär dubbla uppdrag, som kommittén menar *skall* förenas. Detta kräver ökad kompetens hos lärarna i lärarutbildningen ifråga om förtrogenhet med lärarutbildningens syften och mål samt medvetenhet om den egna rollen i det större sammanhang som en sammanhållen lärarutbildning utgör. I högskoleförordningens [4] examensbeskrivning formuleras målen för utbildningen och de kvalitativa krav som ställs på den blivande läraren. Då dessa mål förändras och kompletteras ställs nya kompetenskrav på lärarna i lärarutbildningen.

Det är viktigt att slå fast, att det är institutionerna som anställer lärarna och genomför kurser inom utbildningsprogrammen. Vid rekrytering är det därför naturligt att institutionernas behov blir framträdande. LuN har inte någon egen anställningsnämnd och det är därför – som tidigare nämnts – angeläget att nämnden aktivt verkar för att framföra sina synpunkter och behov via det samrådsförfarande som föreskrivs och att anställningsnämnderna är lyhörda för de behov som kanaliseras.

Examensordningens mål [4] genererar behov av kompetensutveckling för de lärare som verkar inom lärarutbildningen. LuN har genom organisationsplanen [6] inte de befogenheter som krävs för att besluta om sådan kompetensutveckling. Frågan som uppstår är då huruvida LuN behöver sådana befogenheter för att kunna ta ett samlat ansvar för lärarutbildningen. Det förefaller dock rimligt att LuN på något sätt skall ha befogenheter att kunna påverka kompetensen hos de lärare som skall undervisa inom lärarutbildningen – här finns ett implicit kvalitetsansvar. Formerna för sådana befogenheter kan utformas på olika sätt. En eventuell direkt beslutsrätt bör framgå av organisationsplanen; det är dock tveksamt om LuN kan ges direkt beslutsrätt, med tanke på att lärarna är anställda på institutionerna. Det är prefektens ansvar enligt gällande arbetstidsavtal [21]²¹, att planera lärarnas uppgifter, t ex lärarnas kompetensutveckling.

²¹ Lokalt kollektivavtal avseende arbetstid och arbetstidsberoende ersättningar för lärare vid Högskolan i Gävle, 2000-08-29

Förslag

Ett förslag är att i organisationsplanen [6] fastställa ett samrådsansvar för institutionerna visavi LuN avseende kompetensutvecklingsfrågor. Vid ett sådant samråd kan bl a LuNs önskemål och behov framföras och leda till att LuNs behov av kompetensutveckling kan beaktas i större utsträckning. Ett annat förslag är att via utbildningsplanen för lärarutbildningen [14] ”styra upp” kursplanerna. Genom ett sådant förfarande skulle även kompetensbehovet kunna tydliggöras och indirekt initiera nödvändig kompetensutveckling. Utbildningsplanen skulle på detta sätt utvecklas till att bli ett än starkare styrinstrument än det är idag.

Samverkan inom PUX

Enligt propositionen [1] (sid 32ff) måste kommuner och skolor, regionala organ samt universitet och högskolor samarbeta för att utveckla ett flertal strukturer för kompetensutveckling som skall svara mot ett diversifierat behov.

”Regionala utvecklingscentrum, nationella resurscentrum och andra samverkansorgan bör tillsammans med förskolor, skolor och vuxenutbildning samt kommuner utifrån var och ens kompetensområde utgöra parter i en dialog om utveckling av den verksamhetsförlagda delen av lärarutbildningen, av förskola, skola och vuxenutbildning samt kompetensutveckling liksom kontakter och samarbete med arbetslivet. Ur högskolans perspektiv är samverkan med skolan en del av högskolans samverkansuppgift med det omgivande samhället.”

De synpunkter som framförts avseende samverkan inom PUX rör i allt väsentligt uppdragsutbildningen. Övrig samverkan med kommunerna vitsordas i HSVs utvärdering [8], t ex diskussion och planering av lärarutbildningens utformning och olika inriktningar.

Den modell som finns för ekonomistyrning, där institutionernas ekonomi till stor del beror på antalet studenter som deltar i institutionens kurser, frammanar en konkurrenssituation mellan institutionerna, som bl a kan yttra sig genom att institutionerna prioriterar valet av egna kurser, i stället för att i samförstånd avgöra vad som är bäst för lärarutbildningen. Samtidigt måste institutionerna kunna agera självständigt och inte bara vara rena utförare av kurserna.

Uppdragsutbildning är en viktig intäktsmöjlighet som institutionerna måste kunna marknadsföra. För den samlade lärarutbildningens del är det dock fördelaktigt om institutionerna uppvisar gemensamma förslag på kurser och utbildningar som de vill marknadsföra till kommunerna, t ex i PUX.

Referenser

- [1] *En förnyad lärarutbildning*, 2000-05-25, regeringens proposition 1999/2000:135
- [2] *Att lära och leda - en lärarutbildning för samverkan och utveckling*, Lärarutbildningskommitténs slutbetänkande, 1999, SOU 1999:63
- [3] *Högskolelagen*, UBF 3, 2005/06
- [4] *Högskoleförordningen*, UBF 3, 2005/06
- [5] *Inrättande av ett nytt särskilt organ för lärarutbildningen och anknytande forskning, benämnt Lärarutbildningsnämnden (LuN)*, fastställd av Högskolestyrelsen 2001-04-06
- [6] *Organisation för Högskolan i Gävle med ansvarsfördelning och beslutsordning*, dnr 10-1629/00, reviderad 2001-11-08
- [7] *Högskolornas särskilda organ för lärarutbildning*, tillsynsrapport HSV, 2002-12-10, 2002:41R
- [8] *Utvärdering av den nya lärarutbildningen vid svenska universitet och högskolor*, HSV, 2005-03-21, 2005:17R
- [9] *LuNs handlingsplan för bearbetning av kritiken från HSV*, PM till Högskolans styrelse inför möte 2005-06-03
- [10] *Beslut om och direktiv för utredning rörande lärarutbildningsnämndens ansvar och befogenheter*, oktober 2005
- [11] *Uppdrag att utreda Lärarutbildningsnämndens ansvarsbefogenheter*, dnr 111-92/96, RÅ:53, 2006-01-25
- [12] *Lärarutbildning i förändring*, Ds 1996:16
- [13] *Nämndorganisation vid Högskolan i Gävle*, fastställd av Högskolestyrelsen 2002-05-24
- [14] *Utbildningsplan Lärarprogrammet 140-180/200 poäng*, reviderad 2005-05-19
- [15] *Anställningsordning för Högskolan i Gävle*, dnr 10-98/99, beslutat av Högskolestyrelsen 2001-05-28, reviderad 2002-09-02
- [16] *Översyn av studievägledningen*, 2005-11-22, Studentservice, Gert Dahlkvist
- [17] *Lägesrapport och fråga om tidplan för revisionsprocessen*, Lärarutbildningsnämnden, 2006-01-26, bil 5:4
- [18] *Övergripande*, Lärarutbildningsnämnden, 2005-11-25
- [19] *Uppföljning av LuNs tvådagarskonferens*, Grundutbildningsutskottet vid lärarutbildningen, 2005-12-06
- [20] *Anmälan mot Högskolan i Gävle om bristande möjlighet att välja inriktning på lärarutbildningen*, 2005-09-15, dnr 724-1408/04
- [21] *Lokalt kollektivavtal avseende arbetstid och arbetstidsberoende ersättningar för lärare vid Högskolan i Gävle*, 2000-08-29

